

Rozdział / Розділ / Chapter

II

Spółeczeństwo obywatelskie jako czynnik intensyfikujący proces integracji europejskiej i euroatlantycznej

Громадянське суспільство як чинник інтенсифікації процесу європейської та євроатлантичної інтеграції

Civil society as the intensification factor of the process of European and Euro-Atlantic integration

Feliks Baranovskyi (Фелікс Барановський)*

Gogol Nizhyn State University, Ukraine

Abstrakt: Doświadczenie państw europejskich pokazuje, że procesy integracji europejskiej i euroatlantycznej są równoległe do procesu demokratyzacji, a nawet mogą być z nimi w pewien sposób identyfikowane. Trudno przecenić znaczenie uczestnictwa w tych procesach społeczeństwa obywatelskiego. Europejska i euroatlantyczna przyszłość krajów kandydujących zależy nie tylko od dyplomatów i polityków. Do pracy w tym kierunku przystąpić musi całe społeczeństwo. W procesie integracji europejskiej i euroatlantycznej konieczna jest ciągła współpraca na wszystkich poziomach między władzami publicznymi a społeczeństwem obywatelskim. W kontekście osiągnięcia celów strategicznych istotne jest uświadomienie sobie zbieżności interesów państwa, instytucji społeczeństwa obywatelskiego i sektora publicznego. Czynnikiem przyspieszającym te procesy mogą być aktywne kontakty i współpraca w ramach wspólnoty europejskiej na poziomie zwykłych obywateli i społeczeństwa obywatelskiego. Ważna jest również możliwość lobbowania dla potrzeb i wyjaśniania celów, aspirujących do członkostwa w Unii Europejskiej i NATO krajów, kierownictwu NATO, UE oraz wpływowym państwom Europy, przez państwa, które niedawno stały się członkami tych organizacji, ze względu na fakt, iż dobrze znają trudności społeczeństw przejściowych i są przez to w korzystnej sytuacji. **Słowa kluczowe:** Społeczeństwo obywatelskie; Integracja europejska; Integracja euroatlantyczna; Rozwój demokracji; Wartości europejskie.

Анотація: Досвід держав Європи показує, що процеси європейської та євроатлантичної інтеграції йдуть паралельно з процесами демократизації і навіть певним чином можуть бути ототоженні з ними. Тому важко переоцінити важливість

* Corresponding author: bfv957@gmail.com

© 2019 Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego. All rights reserved

майбутнє країн-претендентів залежить не тільки від дипломатів та політиків. До роботи у цьому напрямку має долучитися суспільство в цілому. Необхідною є постійна співпраця між державними установами і громадянським суспільством на усіх рівнях в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції. Важливим є усвідомлення співпадіння інтересів держави та інститутів громадянського суспільства і громадського сектора в контексті досягнення стратегічних цілей. Активні контакти і взаємодія в рамках європейської спільноти на рівні пересічних громадян та інститутів громадянського суспільства зможуть стати каталізатором зазначених процесів. Важливим також стає можливість лобювання потреб держав, які прагнуть до членства в Європейському Союзі та НАТО і пояснення їхніх цілей керівництву Північноатлантичного альянсу, ЄС, найбільш впливових Європейських держав з боку країн, що нещодавно стали членами цих організації, оскільки вони знають добре усі труднощі перехідних суспільств і знаходяться у сприятливій для цього позиції.

Ключові слова: Громадянське суспільство; Європейська інтеграція; Євроатлантична інтеграція; Демократичний розвиток; Європейські цінності.

Summary: The experience of European countries shows that the process of European and Euro-Atlantic integration are parallel with the processes of democratization and even can be identified with them. Therefore, it is difficult to overestimate the importance of civil society participation in these processes. European and Euro-Atlantic future of aspiring countries depends not only on diplomats and politicians. The whole society must join to work in this direction. The continuous cooperation between government agencies and civil society at all levels is necessary in the process of European and Euro-Atlantic integration. It is important to understand the matching interests of the state and civil society institutions and public sector in the context of achieving strategic goals. Active contacts and cooperation within the European community at the level of ordinary citizens and civil society can be an accelerating factor for these processes. The opportunity to lobby for the needs of the countries aspiring to membership in the European Union and NATO and to explain their objectives to the leaders of NATO, of the EU and of the most influential European countries by the countries which are the new members of these organizations also becomes very important because they know well all the difficulties of transition societies and are in a favorable position to do it.

Key words: Civil society; European integration; Euro-Atlantic integration; Democratic development; European values.

Вступ. Для багатьох країн Європи, особливо країн ЦСЄ, які свого часу прагнули стати членом НАТО та Європейського Союзу, а згодом досягли цієї мети, існувало декілька принципових причин щодо здійснення цього кроку. По-перше, політична стабільність і отримання

більш сильної глобальної позиції для країни в її стосунках з економічною групою багатих дружніх держав. Ці політичні причини були часто пов'язані з пам'яттю жорстокої історії двох головних війн у XX столітті, які майже знищили цілу Європу. По-друге, економічні причини, пов'язані з перевагами, що приносить членство, зокрема у ЄС, вільний ринок, економіка, орієнтована на експорт, взаємний зв'язок з сильними розвиненими європейськими економіками і економічна допомога з ЄС для національних і регіональних проєктів. По-третє, передача ноу-хау, особливо в області ефективного управління. Цей аспект не в останню чергу залежить від ефективного функціонування організацій громадянського суспільства. Іншими словами, Євросоюз пропонує вищу якість життя, що пов'язане з вищим рівнем демократії та нижчим рівнем бюрократії, більшу готовність допомогти іншим, більшу чутливість до проблем, значимих для суспільства, серед яких соціальні, екологічні, правові тощо. Окрім того, громадяни країн ЄС є більш сучасними, більш ліберальними, і значно більше впевненими у собі ніж громадяни країн, що не є членами ЄС.

Як правило, для країн ЦСЄ вступу до ЄС передував вступ до Північноатлантичного альянсу. Це було пов'язано також з певними причинами. По-перше, сучасні проблеми, пов'язані з безпекою як окремих держав, так і їх громадян постійно змінюються. Нові загрози, включаючи тероризм, мають транснаціональний характер. Зміцнення міжнародної стабільності та безпеки ще більше залежать, з одного боку, від проведення внутрішніх реформ, а з іншого – від розширення масштабів міжнародного співробітництва. По-друге, сприяння ефективній безпеці неможливе в умовах відсутності фундаментальних демократичних доктрин та інституцій. В обох цих питаннях євроатлантичному партнерству належить ключова роль.

Євроінтеграційні та євроатлантичні процеси в постсоціалістичних країнах, які свого часу прагнули членства в ЄС та НАТО і з рештою набули його, та тих, що прагнуть зараз, можуть вважатися такими, що йдуть паралельно з процесами демократизації і навіть певним чином можуть бути ототожені з ними. Тому важко переоцінити важливість участі в цих процесах громадянського суспільства. Європейське та євроатлантичне майбутнє країн-претендентів, в тому числі України, залежить не тільки від дипломатів та політиків. До роботи у цьому напрямку має долучитися суспільство в цілому. Активні контакти і взаємодія між такими країнами і європейською спільнотою на рівні пересічних громадян та інститутів громадянського суспільства зможуть стати каталізатором зустрічного руху політиків цих країн та керівництва ЄС, НАТО і країн-членів.

Основні результати дослідження. Метою даної статті є визначення місця і ролі громадянського суспільства в інтенсифікації і ефективній стимуляції процесів європейської та євроатлантичної інтеграції. Оскільки демократія і громадянське суспільство є взаємозалежними феноменами, то організації громадянського суспільства мають за моральний обов'язок всіляко сприяти інтенсифікації вищезазначених процесів. В даному аспекті варто говорити про чинники, які стримують дані процеси в країнах, що знаходяться на шляху до їх імплементації і зокрема в Україні. Зусилля громадянського суспільства здебільшого сконцентровані на реакції щодо дій уряду замість впливу на прийняття рішень. Спостерігається відсутність громадських спільних обговорень щодо прийняття політичних рішень. Демократичні (читай європейські) цінності залишаються абстрактними для значної частини громадян, що призводить до суспільного конформізму, в тому числі на жаль і організаціями громадянського суспільства, щодо цінностей,

впроваджених недемократичними і корумпованими елітами. Наразі є конче необхідним суспільний дискурс про довгострокові цілі, орієнтацію, цінності й інтереси України. Політика повинна створити загальні умови для такого дискурсу. На всіх рівнях політики слід визнати і застосувати на ділі компетентність громадян, їх сприяння і практичний досвід. Тільки так можна перетворити пасивне суспільство в активне. Особливо необхідно поліпшити можливості для демократичної дискусії. Виступи і контрвиступи, зіставлення протилежних позицій, в тому числі стосовно НАТО, можуть прорвати звичайну рутину і показати, що мова йде дійсно про пошук кращих відповідей на питання майбутнього і більш інтелігентний консенсус. При цьому, ЗМІ повинні стати форумом для обговорення питань майбутнього нашого суспільства, ґрунтовно і творчо інформувати громадян про важкі теми, розширюючи тим самим громадське розуміння питань безпеки. Звичайно для реалізації зазначеного повинні існувати певні передумови. В даному аспекті, фахівці виокремлюють пріоритетні положення, які випробувані у демократичних країнах і мають застосовуватися вітчизняними ЗМІ:

- журналісти мають бути незалежними в поданні інформації й самостійно вести інформаційну політику в інформаційному просторі країни;
- журналісти повинні подавати інформацію на принципах збалансованості, точності та правдивості. Об'єктивність інформування в суспільстві забезпечується плюралізмом системи ЗМІ;
- журналістика робить акцент не ідеологічному впливові на суспільство, а на інформаційному, який забезпечується створенням насиченого фактами інформаційного поля¹.

¹ Л. В. Губерський, Є. Є. Камінський, Є. А. Макаренко, та ін., *Інформаційна політика України: європейський контекст*. К.: Либідь, 2007.

Сучасний рівень економічного, політичного і особливо воєнного суперництва не залишає жодній європейській державі надій на те, що їй вдасться кинути виклик наддержавам. Національний суверенітет перетворюється для європейських держав у щось уявне: жодна з них не володіє достатнім потенціалом, щоб затвердити свою справжню незалежність. Незалежність нації не означає обов'язково свободу особистості, що належить до цієї нації. Проте громадянин є вільним або стає ще більш вільним тільки за тією умовою, що держава може гарантувати йому свободу від зовнішніх утисків, а саме цього вже не можуть сьогодні достатньою мірою окремі європейські держави.

Таким чином, не тільки самостійність європейських держав на зовнішній арені, але й їх внутрішня стабільність, їх демократичний розвиток залежать від об'єднання, у тому числі військового. В умовах дедалі тіснішого співробітництва покращується спроможність національних держав розв'язувати спільні проблеми і спільно створювати надійну систему безпеки, засновану на взаєморозуміння та співробітництві. Зокрема, поступове приєднання держав ЦСЄ до НАТО стало найбільш дієвим способом зміцнення, фіксації тут демократичних інститутів західного зразка, остаточної ліквідації погрози реставрації авторитаризму. Однією з умов членства в НАТО є дотримання західних демократичних стандартів (політичний плюралізм, верховенство закону, повага прав меншин тощо). Ці вимоги змушували вищезгадані країни дотримуватися демократичних процедур, удосконалювати політичні інститути, обмежувати політичний екстремізм тощо. Оскільки в країнах, які претендують на вступ, існує формальна урядова заява про наміри, то громадянське суспільство певний час здебільшого покладалося на зусилля державної влади в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції. Його первинна

роль включала контроль і надання рекомендацій. Діяльність організацій громадянського суспільства та громадського сектору в Україні в плані інформаційної роботи щодо НАТО може визначатися проведенням публічних заходів, серед яких конференції, тренінги, семінари, ознайомчі візити до офіційних установ НАТО та країн-членів тощо. При цьому найбільшу увагу варто приділити роботі на регіональному рівні, особливо в регіонах, де обізнаність щодо євроатлантичної проблематики та підтримка населення цього питання були традиційно низькими. Ця діяльність не повинна обмежуватися короткотерміновими заходами, недостатньо ефективними з огляду на їх періодичність, та має бути пов'язана з постійною роботою на місцях. Вона може бути особливо актуальною в останній час, коли військові дії на сході України і анексія Криму Росією призвели до зміни стереотипів у значної частини населення. Дійсно, як показують останні опитування, зокрема Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, відносна більшість – 44% українців – у разі проведення референдуму проголосували б за вступ України в НАТО, проти були б 26%. Не брали б участі в референдумі і не визначилися загалом 31% опитаних. У 2007-му за вступ до НАТО готові були проголосувати 19% респондентів, проти – 54%. Не брали б участі в референдумі й не визначилися на той час загалом 27% опитаних. Референдум щодо вступу до НАТО мав би шанси бути успішним передусім за рахунок голосів заходу (70%) і центру України (49%). Супротивники НАТО переважають на сході (44% проти 31%) і на Донбасі (37% проти 21%), на півдні частки супротивників і прихильників значно не відрізняються (34% проти 30%)². У питанні підтримки вступу до НАТО в період 2014-

² Опитування: вступ до НАТО підтримує 44% українців. Скачав з: www.radiosvoboda.org/a/news/27784693.html (доступу: 15.05.2017).

2015 років було досягнуто перелому: ідея вступу вперше за часи незалежності України здобула підтримку відносної більшості громадян і більшості тих, хто взяв би участь в уявному референдумі. Водночас у ставленні до цього питання, на відміну від ставлення до вступу до ЄС, ще не досягнуто переваги позитивного ставлення над негативним у всіх регіонах. Водночас, за опитуванням, на гіпотетичному референдумі стосовно вступу до Євросоюзу «за» проголосували б 56% опитаних, проти були б 18%, 26% опитаних не брали б участі в референдумі або не визначились³. В цьому аспекті не викликає сумніву, що лише у кооперації та координації спільних зусиль державної влади та організацій громадянського суспільства можна досягти мети у забезпеченні сталою підтримки населенням курсу на цивілізований, демократичний розвиток, витілений у життя в країнах-членах ЄС та НАТО. Загалом, «вітчизняний досвід співпраці НУО з органами влади у сфері демократичного контролю, набутий за роки державної незалежності, засвідчує наявність проблем, що характерні для відносин між владою та громадським сектором: традиції замкненості державного апарату, непрозорість вироблення державної політики, взаємна недовіра, низька ефективність «третього сектору» в лобюванні своїх позицій⁴. Щодо умов, які характерні для країн з затримкою демократії, то стає очевидним, що громадянське суспільство має відстоювати європейські цінності і вимагати їх захисту. Воно має дуже швидко адаптуватися до нової реальності, пояснюючи значення європейських цінностей та стандартів широкому загалу. Так званий третій сектор має створити життєздатну демократичну основу в суспільстві. В першу

³ *Ibidem.*

⁴ О. А. Корнієвський, Мережеві громадські ініціативи та їх вплив на стан національної безпеки в контексті становлення глобального громадянського суспільства. *Стратегічна панорама*, 2010, 1, 153-160.

чергу, громадянське суспільство повинне зробити значно більше ніж моніторинг і коментування успішності та неуспішності реформ. Воно має стати провідником ідей і принципів європейського співтовариства і демократичних цінностей, завдяки чому громадськість повинна знати усе про їх зміст і практичну цінність в повсякденному житті. Про важливість та необхідність зусиль громадянського суспільства у вищезазначеному напрямку свідчить виявлення прямого зв'язку між рівнем обізнаності щодо актуальних питань у сфері відносин Україна – ЄС та безпосередньою підтримкою ідеї членства України в ЄС. «Іншим доцільним напрямком роботи акторів громадянського суспільства має бути цільовий тиск на органи державної влади та державних діячів, що безпосередньо долучені до реалізації євроінтеграційних реформ та зобов'язань України перед ЄС»⁵.

Низка пострадянських країн, серед яких і Україна, часто тільки імітують реформи, що ведуть до пристосування до стандартів ЄС. Щодо ЄС, то він також поводиться відповідно. У відносинах з цими країнами ЄС впровадив Інструмент Європейського сусідства та партнерства, який підтримує Європейську політику сусідства. Його пріоритетними областями є:

1. Демократичний розвиток, правова держава, ефективне управління. Дана область включає у себе такі складові:

- свобода мас-медіа, політичний плюралізм, права людини, розвиток громадянського суспільства;
- реформа правової системи;
- управління суспільними фінансами і реформа державного управління.

⁵ М. Золкіна, Ставлення населення України до європейської та євроатлантичної інтеграції України. *Громадська думка*, 2012, 2, 3-13.

2. Торгівля і інвестиції, регуляторне вирівнювання і реформи. Дана область включає у себе такі складові:
 - експортне і інвестиційне просування, зокрема через ринкові і регуляторні реформи; регуляторне вирівнювання в окремих секторах і реформи відповідно Угоді про партнерство і співробітництво та Плану дій.
3. Регіональний розвиток, сталий економічний і соціальний розвиток, зниження бідності. Дана область включає у себе такі складові:
 - соціальні реформи і соціальний захист;
 - регіональний розвиток і сталий розвиток, у тому числі захист навколишнього середовища;
 - освіта, професійний розвиток і мобільність.
4. Підтримка мирного розв'язання конфліктів.

Інструмент Європейського сусідства та партнерства фінансує дії в різних секторах, у тому числі: більш справедливий розвиток; регулятивна торгівля і реформи; лібералізація певних секторів; правосуддя і внутрішні справи; енергія; транспорт; інформаційне суспільство; екологічна сталість; дослідження та інновації. Крім того, він може забезпечити підтримку виборчому спостереженню і посткризовим місіям і підготовці до надзвичайних ситуацій⁶.

Загалом пріоритети ЄС включають: свободу мас-медіа, енергетичні проблеми, переговори щодо угоди про асоціацію, торгівлю, візову підтримку, безпеку довілля та продуктів харчування, безпекові аспекти, соціальний добробут та захист.

⁶ European Neighbourhood and Partnership Instrument. Retrived: www.ec.europa.eu/europeaid/how/finance/enpi_en.htm (access: 15.05.2017).

З чого складається громадянське суспільство? До його складу можна віднести такі організації:

- Неурядові, некомерційні організації;
- Незалежні засоби масової інформації;
- Громадські рухи;
- Профспілки;
- Громадські асоціації, засновані за етнічною ознакою;
- Соціальні підприємці;
- Релігійні асоціації.

Якими можуть бути шляхи впливу організацій громадянського суспільства на євроінтеграційну політику?

Вони можуть впливати або безпосередньо (розв'язуючи такі проблеми як бідність, нерівність і екологічна деградація), або побічно (вводячи людей в демократичну участь індивідуально і колективно, і взаємодіючи з політичними діячами та впливаючи на процес прийняття політичних рішень).

Також засобами можуть бути:

- робота з урядовими агенціями;
- лобіювання і неформальна адвокація;
- здійснювання моніторингової політики і оприлюднення результатів;
- розробка і оприлюднення політичного аналізу і рекомендацій;
- навчання і підвищення навичок держслужбовців та тих, хто відповідає за прийняття рішень;
- робота та лобіювання (в країні або за кордоном) із міжнародними агенціями і іншими акторами для того, щоб вплинути на політику на місцях;

- підйом загального громадського усвідомлення через ЗМІ, освіту і навчання;
- організація заходів і громадських дебатів;
- організація або заохочення протестів.

Інституційні формати для залучення до процесу європейської та євроатлантичної інтеграції складаються з таких елементів:

- коаліції неурядових організацій, також дії, проекти і програми, особливо зосереджені на європейській та євроатлантичній інтеграції;
- коаліції, дії, проекти і програми, які зосереджені на інших проблемах, які відносяться до європейської та євроатлантичної інтеграції;

Напрями сприяння з боку ЄС та НАТО можуть бути такими:

- сприяння у впровадженні ініціатив самопідтримки;
- сприяння в набутті досвіду роботи в міжнародних партнерських мережах і проектах;
- сприяння у розвитку неупередженої та незаангажованої системи фінансування організацій та акторів громадянського суспільства від місцевих джерел, через податкові стимули для бізнес-структур;
- навчання представників громадянського суспільства в роботі з установами ЄС та НАТО;
- підтримка взаємовигідної співпраці з акторами та організаціями громадянського суспільства усередині ЄС та країн-членів НАТО.

Для того, щоб більш ефективно впливати на політику підтримки європейської та євроатлантичної інтеграції, громадянське суспільство має бути краще обізнаним у європейському мисленні, планах, процедурах і нормах. Зокрема, «в Україні майже немає громадських об'єднань, які б одночасно знали і розуміли стандарти і вимоги ЄС

(йдеться не про загальне розуміння, а розуміння глибоке, на рівні директив, регулювань тощо) у тих чи інших секторах, а також потреби і проблеми відповідних секторів в Україні. До винятків – швидше ніж правил – можна віднести такі сектори як енергетика, питання що стосуються юстиції, свободи та безпеки, а також екологія та сталий розвиток» .

В контексті вищезазначеного важливо узагальнити функції організацій громадянського суспільства, пов'язаних з його роллю в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції. Ці функції можуть бути класифіковані таким чином:

- пізнавальна функція;
- організаційна функція;
- інтегративна функція;
- функція лобіювання.

Пізнавальна функція. Означає, що через діяльність організацій громадянського суспільства, урядові установи та інституції ЄС та НАТО можуть отримувати інформацію про рівень сприйняття (чи не сприйняття) їх поточної політики так само як й минулих та майбутніх рішень. Вони можуть отримати інформацію про недоліки в цих аспектах, і про їх джерела. У багатьох випадках організації громадянського суспільства також підкреслюють можливі негативні результати таких рішень.

Пізнавальна функція також включає дослідження, що проводяться організаціями громадянського суспільства відносно їх власних членів – дослідження щодо важливих соціальних проблем, наприклад через опитування думки, встановлюючи ієрархію потреб або проблем тощо.

Організаційна функція. Її існування проявляється у тому,

що індивідууми і групи з подібними прагненнями і цілями збираються і самоорганізуються, щоб артикулювати і досягати цих цілей. Тривалість життя такої організованої співпраці зазвичай коротка, залежно від того, як швидко мета досягнута. Такі організовані дії відіграють важливу роль, щоб робити конкретну справу, яка об'єднує їх членів, але вони не мають на увазі будь-якого ширшого соціального контексту.

Інтегративна функція. В об'єднаній Європі цю роль виконують організації громадянського суспільства, які є ключовими гравцями інтеграції, не лише соціальної і культурної, але й інтеграції до товариства людей з обмеженими можливостями та за різними причини виключеними з суспільства. Головними цілями цієї функції є соціальна рівність, толерантність, тобто прийняття інших і їх установок, і понад усе відхилення ксенофобії і націоналізму.

Функція лобіювання. Вона пов'язана з однією з найголовніших цілей діяльності організацій громадянського суспільства – захистом основних цінностей будь-якого демократичного суспільства: свободи, плюралізму, поваги прав усіх соціальних груп тощо. Тому, діючи часто для вигоди їх власних членів, організації громадянського суспільства не можуть забути про ширший соціальний аспект цієї діяльності, у тому числі про реалізацію громадянських прав. Найефективнішими є екологічні організації і організації великого бізнесу, чиє лобіювання, здійснене в різний спосіб, може часто успішно впливати на урядову політику і законодавство.

Висновки. Багато викликів, з якими зіткнулося та зіштовхується громадянське суспільство постсоціалістичних країн, є тими самими, що стоять загалом перед державою та суспільством: консолідація демократії, перемога над бідністю, зменшення катастрофічної різниці

у прибутках і забезпечення економічного зростання. Головним викликом є поточна невизначеність з політичним і економічним майбутнім.

Більш конкретним викликом є сприяння державі в тому, щоб змусити демократичні установи функціонувати належним чином. Наприклад, судова система в деяких постсоціалістичних країнах використовується для обслуговування виконавчого органу влади, і проблема перетворення її на дійсно незалежний орган є як ризикованою, так і важкою.

Важливим аспектом наближення європейських цінностей є необхідність подолати найбільші перешкоди, саме допомогти суспільству розвинути демократичну політичну культуру і здолати сумну спадщину минулого – конформізм і апатію, клієнтелізм і корупцію, пасивність і відсутність ініціативи, відсутність громадянської відповідальності, і нетерпимість по відношенню до меншин.

Громадянське суспільство в постсоціалістичних країнах, зокрема в Україні, незважаючи на його слабкості, відсутність ресурсів і громадської підтримки, досягло багато у впливі на політику європейської та євроатлантичної інтеграції, а також у процесі її інтенсифікації. Щодо України, то ще багато викликів і проблем залишаються, і є нагальна потреба в міжнародній підтримці, націленій на подолання існуючих дефіцитів і недоліків.

В цьому плані організації громадянського суспільства країн ЦСЄ мають найкращі можливості та досвід, щоб забезпечити таке сприяння.

Незважаючи на підтримку ЄС, немає чіткої видимості майбутнього України. Країни ЦСЄ знають добре усі труднощі перехідних суспільств, і знаходяться у сприятливій позиції для лобіювання потреб і пояснення цілей України керівництву найбільш впливових європейських держав.

Рекомендації:

- Громадянське суспільство (асоціації, профспілки, ділові кола, університети, ЗМІ, професійні організації, представники місцевого самоврядування) і зацікавлена громадськість мають бути регулярно поінформовані про діяльність органів державної влади і державного управління в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції, а також в рамках підготовки переговорних платформ, особливо в тих частинах, де інтерес громадян є дуже важливим.
- Необхідно встановити співпрацю між державними установами і громадянським суспільством на усіх рівнях в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції.
- Усі постанови і рішення, які готують державу (не лише її адміністративні органи) для ефективного переговорного процесу з ЄС та НАТО, мають вказувати на зобов'язання залучення представників організацій громадянського суспільства до цього процесу, не залишаючи жодної можливості цього не робити. Дані представники мають увійти до експертних груп в рамках переговорного процесу на всіх його етапах.
- Особливою є потреба своєчасного і значущого залучення представників академічного співтовариства, професійних асоціацій, а також представників регіонального і місцевого рівнів в цьому процесі.
- Необхідним є подальше консультування з громадянським суспільством в транспарентний спосіб для того, щоб визначити критерії і методи відбору представників усіх вищезгаданих організацій в процесі переговорів. Ці критерії треба визначити в документі, обов'язковому до виконання.
- Важливо забезпечити своєчасний і належний підхід доступ

громадськості до переговорних платформ за допомогою їх публікацій та викладення на офіційних веб-порталах, оскільки громадськість також потребує інформації про усі можливі і наступні зміни.

- В рамках зміцнення можливостей організацій громадянського суспільства, розвиток яких є одним з важливих еталонних тестів в процесі європейської та євроатлантичної інтеграції, уряд має забезпечити умови для їх життєздатної і незалежної дії. Конкретні пропозиції можуть, серед інших шляхів, складатися з аналізу податкових і фінансових перешкод в їх функціонуванні і з визначення адекватні податкових переваг, чітких умов і обов'язкової прозорості бюджетного фінансування організацій громадянського суспільства.
- Уряд має забезпечувати інституціональні рамки для обов'язкового здійснення процесу регулярних консультацій між усіма рівнями влади і організаціями громадянського суспільства у виробленні стратегічного курсу, створенні державної політики, законів та інших регуляторних актів.
- Організації громадянського суспільства мають формувати власні мережі, проводити аргументовану політику, спостерігати за змінами для того, щоб поліпшити зміст переговорних платформ.

Literatura / Література / References

- European Neighbourhood and Partnership Instrument. (2006). Retrived: www.ec.europa.eu/europeaid/how/finance/enpi_en.htm (access: 15.05.2017).
- Губерський, Л. В., Камінський, С. Є., Макаренко, С. А. та ін. (2007). Інформаційна політика України: європейський контекст. К.: Либідь.
- Золкіна, М. (2012). Ставлення населення України до європейської та євроатлантичної інтеграції України. *Громадська думка*, 2, 3-13.

Корнієвський, О. А. (2010). Мережеві громадські ініціативи та їх вплив на стан національної безпеки в контексті становлення глобального громадянського суспільства. *Стратегічна панорама*, 1, 153-160.

Опитування: вступ до НАТО підтримує 44% українців. Скачав з: www.radiosvoboda.org/a/news/27784693.html (доступу: 15.05.2017).

Сушко, О., Зелінська, О., Хорольський, Р. та ін (2012). Угода про асоціацію Україна – ЄС: дороговказ реформ. Аналітична доповідь ІЄАС (с. 54). К.

To cite this chapter:

Baranovskyi, F. (2019). Civil society as the intensification factor of the process of European and Euro-Atlantic integration. In: M. Apollo, M. Krupska-Klimczak (Eds.), *Poland and Ukraine: Problems and prospects* (pp. 30-47). Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.